

9. Zerov M.K. Lesya Ukrayinka. Zerov M.K. Tvory : u 2 t. Kyiv : Dnipro, 1990. T. 2. S. 359-401.
10. Kostenko L. Poet, shcho ishov slidamy hiantiv. Lesya Ukrayinka. Dramatychni tvory. Kyiv : Dnipro, 1989. S. 5-58.
11. Mishchenko L. Lesya Ukrayinka. Kyiv : Rad. shkola, 1986. 304 s.
12. Panchenko V. Lesya Ukrayinka. Panchenko V. Literaturnyy landschaft Ukrayiny. KHKH stolittya. 50 «slaydiv». Kyiv : Yaroslaviv Val, 2019. S. 34-76.
13. Ryl's'kyu M. Slovo pro Lesyu Ukrayinku. Ryl's'kyu M. Statti pro literaturu. Kyiv : Dnipro, 1980. S. 260-273.
14. Ukrayinka Lesya. Boyarynya. Lesya Ukrayinka. Dramatychni tvory. Kyiv : Dnipro, 1989. S. 492-559.
15. Ukrayinka Lesya. Dramy ta interpretatsiyi. Kyiv : Knyha, 2011. 912 s.
16. Ukrayinka Lesya. Zibrannya tvoriv : u 12 t. Kyiv : Nauk. dumka, 1975-1979.
17. Ukrayinka Lesya. Lysty: 1903-1913 / uporyad. Prokip (Savchuk) V.A. Kyiv : Komora, 2018. 736 s.
18. Franko I.YA. Lesya Ukrayinka. Franko I.YA. Zibrannya tvoriv : u 50 t. Kyiv : Nauk. dumka, 1981. T. 31. S. 254-274.

УДК 82.09.70 (Косач)

М.П. Гніздицька

аспірант (м.Тернопіль)

DOI 10.25128/2617-3427 19.51.03

Історія українського письменства крізь призму національної ідеї Юрія Косача в есе «На варті нації»

У статті досліджується структурна та ідейно-естетична специфіка есеїзованої історії української літератури Юрія Косача «На варті нації». Акцентовано увагу на жанрових особливостях твору, що дозволило цілісно підійти до особливостей концептуалістики праці. Розглянуто основні принципи моделювання тексту, що реалізуються через підкреслено особистісну позицію автора, вільну композицію, непередбачуваність розвитку авторської розповіді, відкриту демонстрацію нестандартного мислення із стилістичними

особливостями, образною символікою, афористичністю, авторським «я», що виразно проявлене на усіх рівнях тексту.

Ключові слова: есе, історія української літератури, літературна критика, вісниківство, літературне бароко, українське письменство, національна ідея, нація, стиль.

Maria Hnizdytska. The history of Ukrainian writing through the prism of Yuri Kosach's national idea in the essay "On the Guard of the Nation"

*An important link in the history of Ukrainian essayism, but not yet noted by researchers, remains the literary-critical heritage of Yuriy Kosach with a pronounced essayistic principle of thinking. As a literary critic and essayist, he declared himself in the early 1930s when his emigrant epic began. In the magazines "Building a Nation" (Prague), "Towards a Meeting" (Lviv), "The Ukrainian Word" (Paris), "Our Call" (.), "A Nation on a Campaign" (Berlin) and "Bulletins of the Polish-Ukrainian" (Warsaw)) Kosach has published a large number of essay literary studies and nonfiction essays. Among them are works of great scientific value, where the critical and historiographical thought of the writer, being directed at the reproduction of syncretic forms of integrity, came to conceptual completion. His essay *On the Worth of the Nation*, like other works of this period, vividly demonstrates deep traditionalism, voluntarism, elitism, Occidentalism, the romantic spirit that nourishes his own historiography.*

The purpose of the article is to find out the structural and ideological-aesthetic specifics of the essay history of Ukrainian literature "At the Nation's Worth" by Yuriy Kosach. It was emphasized that in the essay "On the Guard of the Nation", Yuriy Kosach established a unique picture of the heroic path of Ukrainian writing and recreated it with hitherto disregarded national-spiritual features, offering his sensitive, subjective vision of his history. On the example of the history of Ukrainian literature, the essayist traced the embodiment of the highest ideals of national spirituality and built a continuous line of tradition, actualizing important national problems. But most importantly, he missed it all because of his subjective impressions and aesthetic experiences, making the story his own proposal - alive, understandable and personally meaningful for the reader, finding the appropriate symbolic-metaphorical form of embodiment with numerous parallels and antithesis.

Keywords: *essay, history of Ukrainian literature, literary criticism, journalism, literary baroque, Ukrainian writing, national idea, nation, style.*

Постановка наукової проблеми та її значення.

Вагомою ланкою в історії української есеїстики, проте достатньо не зауваженою дослідниками, залишається літературно-критична спадщина Юрія Косача з яскраво вираженим есеїстичним принципом мислення. Брак системного потрактування літературної есеїстики письменника, недостатня увага до жанрової природи есе в українському літературознавстві, а такж; націософські проблеми, підняті й осмислені Юрієм Косачем на сторінках есеїзованої історії української літератури «На варті нації», що є суголосними з проблемами сьогодішнього дня, зумовлюють актуальність нашого дослідження.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Літературно-критична спадщина Ю.Косача, а це понад 200 праць (літературно-критична, науково-публіцистична, публіцистична есеїстика, огляди, рецензії тощо), майже повністю залишається поза рамками наукових досліджень. Про «європеїзм» Ю.Косача МУРівського періоду згадує Г.Грабович [2], а також Я.Поліщук у праці «Література як геокультурний проект» [7], щоправда, не називаючи справжнього імені автора. М. Ільницький у монографії «Від «Молодої Музи» до «Празької школи» [5] про Ю. Косача згадує лише в контексті «Нових шляхів» А.Крушельницького. Більше уваги Косачу-критику відведено в працях Р.Радишевського [8], [10], де аналізуються статті письменника, присвячені проблемам історичної белетристики, а також у його передмові до першого й єдиного видання в Україні есеїзованої історії української літератури «На варті нації» Ю.Косача [9]. Серед конструктивних і ґрунтовних досліджень варто виділити два есе М.Р.Стеха: «У погоні за з'явою: Юрій Косач і його «Володарка Понтиди»[12] і «Роман Юрія Косача про «Цезаря степів» і «Ordonovus» – новий лад «козакоукраїнської революції»[11].

Мета статті – з'ясувати структурну та ідейно-естетичну специфіку есеїзованої історії української літератури «На варті нації» Юрія Косача.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як критик і есеїст Юрій Косач заявив про себе на початку 1930-х років, коли почалася його емігрантська епопея. У часописах «Розбудова нації» (Прага), «Назустріч» (Львів), «Українське слово» (Париж), «Нація в поході» (Берлін) і «Бюлетені польсько-українському» (Варшава) він надрукував чималу кількість есеїзованих літературно-критичних студій і публіцистичних есе. Серед них – праці великої наукової вартості, де критична і історіософська думки письменника набули концептуальної завершеності, зокрема його есе «На варті нації», що, як і інші праці цього періоду, яскраво демонструє глибинний традиціоналізм, волонтаризм, елітарність, окциденталізм, романтичний дух, якими живиться історіософія автора.

Оскільки в праці Юрія Косача «На варті нації» окреслена широка картина розвитку української літератури від її початків до 30-х рр. ХХ ст., то її умовно можна назвати есеїзованою історією української літератури. Звісно, при цьому варто акцентувати на слові «есеїзована», адже все українське письменство пропущене автором крізь призму лише однієї теми - національно-державної, поданої в підкреслено вільному, суб'єктивному її тлумаченні. Сам есеїст називав працю «нарисом історії формування українського національного міфу» українським письменством [6, с.8], «поверховим оглядом досягнень українського письменства» [6, с.225].

У заголовку есе відкрито задекларована цілісна історіософська концепція письменника-літературознавця: слово як вартівничий нації. Праця складається із одинадцяти частин-фрагментів (фрагментарність – одна зі стратегій есе), пов'язаних між собою загальним лейтмотивом (служіння нації). Серед доміантних інтерпретативних ліній українознавства в есеїзованому дослідженні щедро використані також концепції Д.Донцова, В.Липинського, Є.Маланюка, Ю.Липи, О.Ольжича. Автор не боявся використовувати, запозичувати, інтерпретувати, розвивати ідеї й концепції. Він зачепив лише вузлові

моменти історії української літератури, і то лише ті, що тісно пов'язані з формуванням українського національно-державного міфу. Символічно назвавши їх «вогнистими стовпами-дороговказами» [6, с. 91], що з'являються на історичному шляху нації, есеїст розпочав свій історико-літературний дискурс із духовної спадщини поганства, мислячи її як вияв найглибшої органічної суті української душі.

У перших трьох розділах есе («На шляху з варяг у греки», «Золоті ворота», «У поході до синього Дону») мова йде про українське Середньовіччя, про цілість життя нації у своїй державі, «Божому Граді, найдосконалішому втіленні гону нації до самоокреслення й самоутвердження» [6, с.88]. У цих розділах Косач окреслює ті проблеми і тези, які він розвинув і далі, досліджуючи основне питання, а саме: Золоті Ворота - ImperiumUkrainum, держава Володимира і Ярослава – джерело усього творчого життя України, його натхнення і зміст; християнство як великий і діяльний чинник державного будівництва; в добу «Української імперії вступає українське письменство в королівство духу, бере на себе обов'язок вартування нації» [6, с.93]; «Слово о полку Ігоря» - найяскравіший вияв нашого духу» [6, с.113]; розквіт культури і золотий вік письменства пов'язаний із розквітом власної держави; активні, сміливі і сильні психологічні комплекси склались у час формування української державності доби Середньовіччя.

Найбільше уваги Косач присвятив літературі періоду Київської держави, вважаючи його зразковим для усього майбутнього життя нації, адже ідея української державності, за Косачем, «ніколи після цього не охоплювала з такою залізною міццю всіх внутрішніх і зовнішніх процесів національного життя» [6, с. 98]. Київська держава Володимира і Ярослава – золотий вік української історії, української державності, духовного життя нації. Основну характеристику України тих часів Косач помістив у риторичну формулу, де шляхом заперечення вийшов на образ-утвердження, що відповідає якщо й не дійсній історичній картині, то принаймні є адекватним естетичним

переживанням автора: «Україна (...) Це не «чайка-небога», що «вивела діток при битій дорозі», не дике поле королев'ят лядських, не Малоросія Петрів і Катерин, не отчизна шельменків-денщиків, не ославлена УССР.. Це й не степова Еллада, країна, «где всьо абілієм дишет», сістична сонна батьківщина гоголівських гречкосіїв, романтична гайдамацька Шотландія Гюго, Пушкіна й Гощинського. Це – Третій Рим, це Imperium Ucrainum, світовид європейський із гострим зором на чотири сторони світу – рости, підбивати, володіти, світити» [6, с.83]. Відповідно і література, як визначальний показник духовного життя доби Х-ХІІІст. в Україні, представлена Косачем героїчною. Критик акцентує увагу на ряді імен, які, як він вважає, «стають визначниками не тільки для сього періоду, але й для наступних» [6, с.91]. Це «Моленіє» Данила Заточника, якого він називає батьком українського письменства, «Слово о законі й благодаті» митрополита Іларіона, «Поучення» і «Посланіє до князя Олега Святославовича» Володимира Мономаха, «Повість временних літ», Київський літопис, Галицько-Волинський літопис, «Слово о полку Ігоревім», як “найдосконаліший вияв нашого національного духу взагалі” [6с.108], як «маніфест раси» [6, с.109]. Завершуючи розповідь про «золотий вік нашого письменства», автор резюмує: «На лицарській поезії ХІ-ХІІІ ст. відродиться поезія нашого козацького бароко, творчість Т. Шевченка й натхнення сталего ренесансу революційної доби» [6, с. 113]. Натомість у розділах, присвячених козацькому бароко, творчості Т.Шевченка, літературі революційної доби першої третини ХХ ст. Косач буде акцентувати на відродженні героїчного естетичного ідеалу середньовічного періоду і підкреслювати характерні ознаки стилю «лицарської доби».

XIV - XVст. – пізні Середньовіччя, «період нашого культурного імперіалізму», як його називає Юрій Косач (розділ «Передмур'я Європи»). Автору вдалося визначити чимало кількості проблем, які залишатимуться актуальними впродовж усієї подальшої української історії. Насамперед, акцентується на питанні зав'язків на українських теренах проблеми дуалізму сучасної світової цивілізації - Окциденту

й Орієнту, від яких взяли свій початок інші проблеми історіософічного, соціального й культурного порядку. Окремо виділяється проблема історичної української варти на гранях цивілізації Заходу. Центральним і глибоко символічним твором цієї доби Юрій Косач вважає «Слово про Лазарево воскресення», де насправді йшлося, як доводить есеїст, не про воскресення Лазаря, а «про воскресення, про оновлення великої лицарської раси, що ще далека до сповнення своїх великих призначень» [6, с. 122].

Детальніше Юрій Косач зупиняється на міщанському відродженні кінця XVI - початку XVIIст. (розділ «Новий суворий стиль»). І хоч, як вважає Д.Чижевський, якою «незначною» була українська література XVI ст. з точки зору літературного ренесансу [13, с.217], автор, представивши український ренесанс як «національний здвиг в обличчі загрози польського політичного й духового імперіалізму» [6, с.129], всіляко вивищив його, показав його винятковий характер, «питоменний обставинам XVIвіку» [6, с. 137]. Термін «стиль» у назві розділу позначає не стільки стильову категорію, як окреслює конкретну історичну епоху і її особливості, які Юрій Косач виписує з притаманою йому синтетичною настановою: «Клубовище пристрастей того бурхливого віку (...) та боротьба з польським дияволом покликало ряд письменників нового стилю: оборонного. Ці письменники – явище досі в Україні незнане, наскрізь питоменне обставинами XVI віку. Досі українське письменство маніфестувало себе, як вияв національної гордості. Похвала Іларіона, літописи, Ігорева пісня, проповіді Серапіона, це були маніфести наступу, художня проекція державного українського міфу, втіленого у волі войовничих русинів – легіонерів Олега – здобувців Закаспія, лицарів Берладника – колонізатора Закарпаття й Наддунайщини.

Тепер, перед загрозою смерті нації, письменство координує свої сили для захисту. Воно не державно-консервативне, а національно-революційне. У цьому знаменна риса відродження. Звідси провідне значення прози, перевага її над поезією. Від цього дальші

характеристичні ознаки письменства того часу – воно дидактичне, моралізуюче, сатиричне, полемічне, теологічне. Але все ж таки передусім воно національне, і формально – як писане по-українськи, і змістом, – як гостро насичене ідеєю оборони й вартування нації» [6, с. 137].

З огляду на тему вартування нації письменством, яку Косач визначив як основну, закономірно, що більша частина цього розділу присвячена постаті І.Вишенського. Відомо, що значну роль у піднесенні популярності письменника-полеміста зіграла поема І.Франка, а також вісниківці на чолі з Д.Донцовим підносили «енергійну мову І.Вишенського» [4, с.67]. Проте автор пішов ще далі, він угледів в ідеї революції в релігії, що її задумував Вишенський, великий духовний здвиг нації, що привів її до революції 1648 року. І насамперед у цьому, на думку Косача, його величезна заслуга. При цьому варто звернути увагу на роль православної релігії і церкви, яку письменник розглядає в ролі носительки українського месіанізму в цю епоху. Підкреслюючи той факт, що православна церква в Україні не була досконалою, однак автор ставить знак рівності між православ'ям і українською національністю, підносить церкву як хранительку традиційної княжої релігії й відводить їй роль «акумулятора національного духу», «організатора національних почуттів», «стимулятора їх енергетики» [6, с. 144]. Попри те, що ця сувора епоха в Україні мало нагадувала життєрадісне італійське Відродження, що для порівняння згадується у творі, автор знаходить чимало аргументів, щоб довести, що «новий суворий стиль» із виразним все ще готичним характером був нашим першим Відродженням зі своїм зовсім окремим характером. Знайшовши соціологічні, релігійні, соціально-психологічні витоки і чинники, літературу 1580-1610 рр., М. Грушевський так само називає «першим Відродженням» [3].

У наступних розділах «Київський класицизм», «Когда сабля при нас есть...» XVII - XVII І представлено періодом козацької героїки. Ці розділи яскраво засвідчують також і довільне поєднання Косачем стильових і позастильових

(ідеологічних) ознак в есе, а історичні і культурно-політичні реалії XVII - XVIII ст. пропускаються есеїстом через основний стиль доби. На нашу думку, автор не зовсім правильно його визначив, а тому й вимушений був говорити про два стильові напрями. Культурно-освітню діяльність Петра Могили, філософські й літературні досягнення Київської колегії, а згодом Академії розглянуто під кутом зору класицизму, а всі ті «нестримні потоки національних сил» [6, с.148] козацької доби, що не вписувалися в класичну доктрину, кваліфіковано як козацьке бароко. Звісно, відчувається брак теоретичної бази літературного бароко, на яку б міг беззастережно спертись Косач, щоб осмислити стильовий рух епохи XVII - XVIIIст. як закінчену цілісність. Як відомо, саме поняття українського літературного бароко введено в науку Д. Чижевським у 40-х роках минулого століття. Крім цього, очевидно, що для Косача питання стилю чи літературного напрямку не стояло на першому місці. У його праці апеляція до стилю досить часто носить символічний характер. Тому з притаманною йому суспільно-національною заангажованістю, представивши класицизм як вираз спокою й рівноваги, як формально довершений витвір епохи, він і дає визначення цьому стилю: «... наш класицизм увійшов в історію українського духу як його ефектовний, але німий монумент, дав вартості закінчені й суцільні під оглядом форми, але не дорівняв своїм змістом ані творчості попередньої доби, ані середньовіччю, а іноді був навіть чужий своїй грандіозній сучасності. Станув серед віків величним відламком давньої української імперії, але тільки відламком...» [6, с.149]. Атмосферою бойового націоналізму, за Косачем, відзначаються культурно-освітні звершення Петра Могили, що насправді був «реставратором древньої української цивілізації», реформатором (в європейському стилі) української культури й освіти. Ознаки українського націоналізму автор угледів у трагедії «Милость Божія» і в трагікомедії Ф. Прокоповича «Владимір». Навіть у творчості Касіяна Саковича, якому есеїст відмовляє у «почутті зв'язку з відродженою нацією», він знаходить акцент на зв'язку козацтва з майбутнім, на тому, що «воно

стане по всі часи символом національної гордості, іменем своїм кріпитиме серця прийдешніх поколінь» [6, с. 165]. Атмосферу бойового націоналізму Юрій Косач вбачає також у творах, що завершують багатий період козацької героїки. Це козацькі літописи Самійла Величка, Григорія Граб'янки й Самовидця. Зате Г.Сковороді, який обрав шлях втечі за межу соціального - у сферу духовної реальності, яка в своїй суті вже була протиставленням неприйнятній соціальній дійсності, оцю саму «байдужість до національної трагедії» Косач не зміг пробачити. Як і не побачив націотворчого сенсу у філософії українського Сократа, вважаючи її «не українською духом», бо спиралась на «елліністично-християнську традицію», або й не захотів глибше зануритись у неї, через те, що, як вважав есеїст, філософ «був глухий і сліпий на увесь свій рвучкий вік, коли-то готовано ріуно освяченому століттями устроєві» [6, с.183].

На наше переконання, причина Косачевої критичної оцінки життєвої позиції і філософії Г.Сковороди полягає у власній максимі есеїста, яку він прикладає до еліти нації загалом, вимагаючи узгодженості соціального і духовного життя. Однак, як справедливо зауважує В.Горський, історія української інтелігенції не розвивалась по одній лінії, де на зміну типу «сковородинської людини» приходила «шевченківська людина» з притаманним їй гаслом «Борітеся - поборете!». Правильним, на думку дослідника, є погляд на історію української культури як поле взаємодії обох цих типів інтелігента. Шукаючи відповіді на питання про долю сковородинського типу інтелігентності як моральної настанови у подальшій історії української культури, а зрештою, і на питання про долю філософії Г.Сковороди, В. Горський зазначає: «Ця філософія залишилась жити, віднайшовши втілення у духовній настанові до самозаглиблення, самопізнання, шляхетного індивідуалізму, прагненні до суверенності внутрішнього життя, що зберігається впродовж усього ХІХ ст. як ознака моральної позиції багатьох представників найрізноманітніших верств українського суспільства. Саме життєвість цих рис забезпечила можливість українському народу за тяжких

умов соціального і національного гноблення під владою іноземних держав зберегти свою національну самототожність» [6, с.103-104]. Однак найбільше місця в есе «На варті нації» відведено Т.Шевченку, одному з найбільших вартових нації, якого Юрій Косач назвав «переломом доби» [6, с.228], адже його чин і слово, на переконання есеїста, були «зруйнуванням української хutorянської Бастилії» [6, с.205], яку лише Шевченкові було під силу подолати, бо «мав за собою підземні вікові сили нації, що його породили» [6, с.208]. З великим піднесенням автор заявляє: «Тарас Шевченко – це була одна з найвеличавіших перемог українського духу. Після Полтави, що її зазнало українське письменство в Котляревським і романтиках, життя й творчість Шевченка видається могутнім проломом і яскравим тріумфом, що зближує українців знову до часів Ярославової імперії або пам'ятного 1649 року» [6, с.204].

Світоглядний переворот, здійснений Т.Шевченком, відбився більш змістовно, як вважає Косач, на «підготовчій і переходовій добі» (кінець XIX - початок XX ст. (до 1917 р.), коли «приходить до голосу нове письменство» [6, с.230]. Називаючи його письменством нації, а не етнографічної маси, Косач насамперед апелює до творчості Івана Франка, Василя Стефаника, Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки, Миколи Вороного, що 1900 року проголошує свій «модерністичний маніфест». Для Косача вони всі є «безпосередніми вістунами 1917 року» [6, с.231]. Щоправда, есеїст не однозначно сприймає й оцінює творчість І.Франка різних періодів. Як і в Д.Донцова («Трагедія Франка», 1926), у Косача спостерігаємо гострі оцінки і безапеляційні судження. І.Франко для нього цікавий лише «Мойсеєм», патріотичною поезією й ідеологією останніх років життя, у якій присутнє чітке відчуття неминучого державного відродження України. Він прямо зазначає: «Нецікавий він для нас із своїм реалізмом і натуралізмом «Борислава» й «Боа констриктора», нецікавий навіть і своїм «Ізмарагдом», «Зів'ялим листям». Жив у тяжкій і лютій добі великої підготовки, був розтерзуваний, розмінюваний на дрібниці «громадською працею»» [6,

с.231]. Це погляд на І.Франка крізь призму національно-державної ідеї. Хоча письменнику присвячено окремий параграф, де глибше осмислено його універсальний талант і внутрішню розірваність, визнано, що Франко мав свої помилки, як мав їх і Вишенський, і Шевченко, і Куліш – всі, «що їм призначення наказало жити й творити серед прокляття української ганьби й неволі, серед суспільства малих людей до великих чинів» [6, с.235]. Зрештою, вказавши на несущільність постаті українського мислителя, есеїст моделює синтетичну характеристику, з якої постає універсальний творець-мислитель, що вмів дивитись водночас на речі великі й малі, що вмів бути рівночасно поетом-будівничим, поетом-трибуном і поетом-філософом, герой «у повному значенню цього слова», бо «ламав, як Фауст, границі свого й суспільного існування, самий був чудом, що його повторення довго ще ждатиме галицька земля» [6, с.233].

Величною постаттю виступає в цій добі Леся Українка. В основу своєї інтерпретації Лесиного вартування нації Косач кладе есе «Поетка українського Рисорджименто (Леся Українка)» Д.Донцова. Услід за мислителем він підносить її героїчну естетику, волю до чину, називає її найдовершенішим символом відродження української нації. З точки зору Косача, Леся Українка – «це повне визволення українського духу, погнобленого роками неволі» [6, с.237]. Критик зосереджує увагу на впливі її ідей, як і ідей І.Франка, на розвиток літератури першої третини ХХ ст. Він підкреслює: «Чинності Івана Франка, що була титанічним розгортанням творчих сил нації, Леся Українка надала національно-революційного пафосу й універсального значення. Тому ці два імені – Лесі Українки й Івана Франка в нашій історії вічно нероздільні, братерські. За цими іменами починається, зокрема в нашому письменстві, постійно зростаюча лінія здвигу. З великими Лесею й Франком зв'язана також поготів доба новітньої революційної й пореволюційної літератури, що виростає так само із їхніх, високо піднятих ідей, як із натхнення самої революції» [6, с.238].

Надзвичайно високо оцінив Юрій Косач раннього В.Винниченка, поставивши його в один ряд із М.Коцюбинським, О.Кобилянською, В.Стефаником, творцями, що «наскрізь модерною формою, оригінальним змістом проторували літературі дорогу до Європи» [6, с.238]. Особливо есеїст підкреслює Винниченкове активістичне прийняття життя, перенесене в сферу національно-суспільних проблем у його прозі і наскрізь модерні сценічні твори («Чорна пантера», «Гріх», «Молода кров»), що спричинилися, як вважає Косач, до «вирвання нашої драми з лабет просвітянських писак» [6, с.249]. Проте усю подальшу творчість В.Винниченка критик, як і Донцов, характеризує як деструктивну через превалювання в них занепадницьких рис, що проявлені на рівні змісту і форми.

Четвертий період історії української літератури, за Косачем, період народження нової доби, розпочатий Тичининським «Золотим гомоном» 1917 р. Попри всі теоретичні суперечки й декларації різноманітних літературних угруповань, українське письменство цього часу для критика «однолите й єдине» [6, с.262], бо він новими українськими митцями вважав тих, хто зумів «усім своїм еством зростись із епохою, стати її учасниками й творцями», «знайти в ній велику правду відродженої нації й з'єднати з нею своє власне мистецьке покликання» [6, с.261]. Відтак есеїст прочитував теоретичні баталії по-своєму: «Можна було, як Семенко, балакати про те, що йде повна руйнація мистецтва, бачити в панфутуризмі єдиний засіб знайдення «втеряного фарватеру мистецького процесу», а не бути ніяким руйніником і деструктором та відкривати мистецтву нові дороги. Так само можна було замикатись у «білі вежі» та відсахуватись од доби й декларуватись ворогом усього нового, а бути наскрізь новим і революційним, яким був, напр., М. Рильський» [6, с.261].

Отже, для Юрія Косача важливим було наголосити на традиційності, знайти ідейно-художні властивості, що об'єднують різні епохи історії української літератури, всебічно висвітлити тему вартування нації, виголосити свої передбачення на майбутнє. Основні принципи моделювання

тексту реалізуються через підкреслено особисту позицію щодо всіх проблем, що піднімаються в есе, вільну композицію, непередбачуваність розвитку авторської розповіді, відкриту демонстрацію нестандартного мислення, неочікувані повороти думки, посилення художнього начала літературно-критичного тексту із цілим рядом стилістичних особливостей, таких як образна символіка, афористичність, розмовна інтонація і лексика, авторське «я», що виразно проявлені на усіх рівнях тексту.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Історія української літератури (одинадцять розділів) в есе Юрія Косача «На варті нації» структурується відповідно до основної ідеї - показати тисячолітню традицію самостійного, «виняткового й героїчного становища українського письменства» [6, с. 79] від самих початків, що «тісно в'яжуться з початками нашої державної величі, із поступовим закріплюванням національно-державної окремішності» [6, с.84]. На цю історію критик поглянув через призму національної ідеї і накреслив чітку і безперервну лінію героїчної традиції нації, не зауважену і не виділену авторами попередніх «Історій...» у якості основної і життєво-органічної, простежив тісний зв'язок українського письменства з державотворчими зусиллями нації і її «активними, сміливими і сильними психологічними комплексами» і переконливо аргументував, що цей зв'язок носить питомений характер, побачив її по-новому, відкрив небачені досі деталі, зовсім нові сторінки, розставив свої акценти.

Література:

1. Горський В. Історія української філософії: курс лекцій. Київ: Наукова думка, 1996. 288с.
2. Грабович Г. У пошуках великої літератури . Київ: МП «Офорт», 1993. 55с.
3. Грушевський М. С. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. Т.5. Кн.2. Київ: Либідь, 1995. 352 с.
4. Донцов Д. Криза нашої літератури. *Дві літ. нашої доби*. Торонто: Гомін України, 1958 . С.47-68.
5. [Льницький М. Від «Молодої Музи» до «Празької школи». Львів, 1995. 318 с.](#)

6. [Косач Ю. На варті нації. Київ : Талком, 2017. 464с.](#)
7. [Поліщук Я. Література як геокультурний проєкт: монографія. Київ: Академвидав, 2008. 304 с.](#)
8. Радишевський Р. «На варті нації» з Юрієм Косачем. *Слово і Час*. 2009. № 12. С. 43-46.
9. Радишевський Р. Юрій Косач на варті нації: крізь призму літературно-критичних поглядів. *Студії з україністики: Юрій Косач. На варті нації*. Випуск XXII. Київ: Талком, 2017. С. 4-76
10. Радишевський Р. Юрій Косач: література як голос нації: монографія. Київ: Талком, 2018. 384с.
11. Стех М.Р. Роман Юрія Косача про «Цезаря степів» і «Ordonovus» – новий лад «козакоукраїнської революції» . *Есеїстика у пошуках джерел*. Київ : Видавничий дім «Пенмен», 2016. С. 164-222.
12. [Стех М.Р. У погоні за з'явою: Юрій Косач і його «Володарка Понтиди . Есеїстика у пошуках джерел. Київ: Видавничий дім «Пенмен», 2016. С.118-164.](#)
13. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). - Тернопіль: МПП «Презент», за участю ТОВ «Феміна», 1994. – 480.

References:

1. Gorsky V. *History of Ukrainian philosophy: a course of lectures*. [Istoriya ukrayinskoyi filosofii: kurs lektsiy.] Kyiv : Naukova dumka, 1996. 288p.
2. Grabovich G. *In search of great literature*[U poshukakh velykoi literatury.]Kyiv: MP «Ofort», 1993. 55p.
3. Hrushevsky M. S.*History of Ukrainian Literature*. [Istoriia ukraïnskoi literatury: V 6 t. 9 kn. T.5. Kn.2. Kyiv.: Lybid, 1995. 352 p.
4. Dontsov D. *The crisis of our literature* [Kryza nashoi literatury]// Dontsov D. Dvi literatury nashoi doby. Reprintne vidtvorennia vydannia 1958. : Vydavnytstvo «Homin Ukrainy», Toronto. Lviv, 1991. p. 47–68.
5. Ilnytskyi M. *From "Young Muse" to "Prague School"*. [Vid "Molodoi Muzy" do "Prazkoi shkoly"]. Lviv, 1995. p.318 .
6. Kosach Yu. *On the Guard of the Nation*. [Navartinatsii .Yurii Kosach.]Kyiv: Talkom, 2017, 464p.
7. Polishchuk Ya. *Literature as a geocultural project: a monograph* [Literatura yak heokulturnyi proekt: monohrafiia.] Kyiv: Akademydav, 2008. 304p.

8. Radshevsky R. *On the Guard of the Nation with Yuri Kosach* [«Na varti natsii» z Yuriiem Kosachem.] Slovo i Chas. 2009. № 12. S. 43-46.
9. Radshevskiy R. *Yuri Kosach at the guard of the nation: through the prism of literary and critical views* [Yurii Kosach na varti natsii: kriz pryzmu literaturno-krytychnykh pohliadiv // Studii z ukrainistyky: Yurii Kosach.Na varti natsii. Vypusk XXI]. – Kyiv :Talkom, 2017. p. 4-76.
10. Radshevsky R. *Yuriy Kosach: Literature as the Voice of the Nation: A Monograph.*[Yurii Kosach: literatura yak holos natsii: monohrafiia.] Kyiv: Talkom, 2018. 384p.
11. Stech M.R. *Yuri Kosach's novel about "Caesar's Steppes" and "Ordo novus" is the new image of the Cossack-Ukrainian Revolution.* [Roman Yuriiia Kosacha pro «Tsezaria stepiv» i «Ordo novus» – novyj lad «kozakoukrainskoi revoliutsii»] Eseyistyka u poshukakh dzherel. Kyiv: Vydavnychiy dim «Penmen», 2016. p. 164-222.
12. Stekh M.R. . . *In pursuit of the appearance: Yuri Kosach and his "The Lord of Pondi "* .[U pohoni za ziavoiu: Yurii Kosach i yoho «Volodarka Pontydy] Kyiv: Vydavnychiy dim «Penmen», 2016. p.118-164
13. Chizhevsky D. *History of Ukrainian Literature (From Beginnings to the Age of Realism)* [Istoriia ukrainskoi literatury (vid pochatkiv do doby realizmu)]. Ternopil: MPP "Prezent", za uchastiu TOV "Femina", 1994. 480p.

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА	3
СВІТЛАНА БОРОДИЦА	
ІСТОРИОСОФСЬКИЙ КОД В ІСТОРИЧНІЙ ПОВІСТІ «ШЕСТИКРИЛЕЦЬ»	
КАТРИ ГРИНЕВИЧЕВОЇ	3
ЛЕСЯ ВАШКІВ	
РИСИ ТВОРЧОГО ПОРТРЕТА ЛЕСІ УКРАЇНКИ-ДРАМАТУРГА	14
М.П. ГНІЗДИЦЬКА	
ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА КРИЗЬ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ	
ЮРІЯ КОСАЧА В ЕСЕ «НА ВАРТІ НАЦІЇ»	35
НАТАЛІЯ КАРАЧ	
ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНА РЕЦЕПЦІЯ ПРОЗИ ІРИНИ ВІЛЬДЕ	51
Р.А. КОХАН	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА РАДОСТІ В СУЧАСНІЙ ПРОЗИ	
ПРОДІТЕЙ: ПОЕТОЛОГІЧНА ПЕРСПЕКТИВА	65
О.П. КУЦА	
ТВОРЧІСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА У ДРАГОМАНІВСЬКІЙ ПРОГРАМІ «НОВОГО	
ВИДУ» УКРАЇНСТВА	77
ЛАРИСА КУЦА	
СИНТЕЗ ДУШЕВНОГО І ПЕЙЗАЖНОГО «ПЛЕНЕРИЗМУ» У ЗБІРЦІ ІВАНА	
ФРАНКА «ІЗ ДНІВ ЖУРБИ»	94
ІРИНА РОЗДОЛЬСЬКА	
СТРИЛЕЦЬКИЙ ШЕВЧЕНКОЗНАВЧИЙ МЕМОРАТ: ЖАНРОВІ ТА ГЕНЕРАЦІЙНІ	
ОСОБЛИВОСТІ	107
ТЕТЯНА СКУРАТКО	
ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ ПОЕМИ І. ДРАЧА «ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ»	122

ОЛЕКСАНДР ТКАЧУК

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАРАТИВНИХ ТЕХНІК У МАЛІЙ ПРОЗІ НАТАЛІ
КОБРИНСЬКОЇ 133

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ 146

МАРІЯ ДАНИЛЕВИЧ

ПАВЛО ГРАБОВСЬКИЙ ПРО РОСІЙСЬКОМОВНІ ПЕРЕКЛАДИ ТВОРІВ
ШЕВЧЕНКА: ДЕТЕРМІНАНТИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ДІЙ 146

РЕЦЕНЗІЇ 160

ЛЕСЯ ВАШКІВ

«Я НЕ ДІЙШОВ ДО ВЕСНЯНОГО САДУ...» 160

МИКОЛА ЗИМОМРЯ, МИКОЛА ТКАЧУК

ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ
ПОСТПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ 167

Періодичне видання – виходить двічі на рік

Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство: Збірник наукових праць / За ред. д.ф.н. Ткачука М.П. – Тернопіль: ТНПУ, 2019. – Вип. 51. –187 с.

Науковий редактор – Микола Платонович Ткачук
Технічний редактор – О.М.Ткачук

Здано до складання 9.12. 2019. Підписано до друку 12 12.
2019.

Формат 60×90 / 8. Папір офсетний. Гарнітура академічна.
Ум. друк. арк. 36 Тираж 300

Редакційно-видавничий відділ Тернопільського
національного педагогічного університету імені Володимира
Гнатюка

46004, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2, ауд. 81.